

Освещено содержание и значение национальных обычаев и традиций, которые служили аграрным трудовым календарем и выступали средством становления и формирования украинской национальной правовой культуры.

Content and meaning of national customs and traditions which served as an agrarian labour calendar and were as a mean of becoming and forming of Ukrainian national legal culture are elucidated in the article.

УДК 342.51

А. А. Стародубцев

ПОСАДА ЯК ОСНОВА СЛУЖБОВОЇ КАР'ЄРИ

Уточнено поняття посади як основної складової службової кар'єри через призму державно-службових відносин, визначено її сутність і зміст.

Важливим елементом служби як юридичного інституту є посада. Вона є першоелементом, фундаментом, основою органу державної служби. Це поняття вказує на частину державної влади, делегованої тій особі, яка обіймає конкретну посаду.

Посада – це юридичний опис соціального статусу особи, яка її посідає. Законодавець у правових формулюваннях визначає соціальну роль особи, яка стала на посаду. Це дає можливість зробити висновок про те, що організаційна структура апарату управління структурою формалізованих «соціальних позицій юридично закріплених ролей». Конкретні особи, які реалізують посадові повноваження, можуть змінюватися, а їхні ролі – ні. Кожний державний службовець має вирішувати певні завдання, виконувати покладені на нього функції. В цьому розумінні службовець завжди перебуває на конкретній посаді у структурних підрозділах та органах державної влади. Посада зазвичай створюється на постійній основі, тобто для задоволення постійної потреби органу у вирішенні конкретних завдань і виконанні певних функцій.

У системі посад особливе місце займають ті, що пов'язані зі здійсненням адміністративної влади, а особи, які їх займають, наділені владними повноваженнями за межами службового підпорядкування. Їх виділення в самостійний вид посад державних службовців пояснюється тим, що за характером компетенції вони можуть надавати обов'язкові вказівки не лише підлеглим, але й іншим особам, незалежно від їх службового становища. Деякі представники адміністративної влади наділені повноваженнями із застосування примусових заходів в адміністративному порядку, в тому числі адміністративних стягнень. Зокрема, до цієї категорії належать працівники правоохоронних органів. Незважаючи на те, що термін «представник адмі-

© Стародубцев А. А., 2010

ністративної влади» не знайшов свого законодавчого закріплення, його застосування обґрунтовано, оскільки він найбільш повно відображає особливості даного виду посад на державній службі.

Правова наука має у своєму розпорядженні значний масив теоретичних і практичних розробок з питань становлення та функціонування державних органів та їх апарату, поняття і змісту державної служби. Можна назвати прізвища таких видатних учених, як В. Б. Авер'янов, Д. М. Бахрах, Ю. П. Битяк, О. М. Бандурка, В. О. Заросило, Л. В. Коваль, А. Т. Комзюк, В. І. Олефір, А. Л. Попов, проте висвітленню проблематики питань службової кар'єри належної уваги приділено не було.

Метою цієї статті автор визначив дослідження поняття посади через призму службової кар'єри, в межах проходження служби.

В юридичній літературі питання про класифікацію посад державної служби продовжує залишатися дискусійним. Спірним є і підхід до визначення посадової особи, незважаючи на те, що визначення наведене у ст. 3 Закону про державну службу [1]. Тому здається, що особливого значення набуває дослідження та аналіз проблеми посади з позиції, яка визначає спрямованість діяльності кожного службовця, його завдань, компетенції, форм і методів роботи. Удосконалення апарату управління пов'язано з його раціональною побудовою. Сюди включаються: рівень спеціалізації і концентрації управління, компетентності, правильний розподіл навантаження, виключення дублювання функцій, встановлення об'єктивних співвідношень керуючих і керованих, розрахунок часу на швидке і кваліфіковане вирішення справ, активне впровадження комп'ютеризації управлінських процесів, створення умов для погодженої і чіткої роботи, створення потрібного психологічного клімату.

Виконавча влада реалізується на різних рівнях через систему спеціально створених органів, головним завдання яких має бути забезпечення прав і свобод громадян, обслуговування потреб суспільства. Для цього формується апарат відповідних органів, який складають державні службовці, від професійного рівня яких залежить існування всієї соціальної системи. Кваліфікований державний апарат забезпечує ефективне функціонування держави, виконання нею своїх економічних і соціальних завдань. Практика показує, що держава встановлює межі нормального функціонування суспільства, яке визначається в першу чергу системою і структурою її органів, їх ієрархією, взаємовідносинами, системою державної служби. Тому реформа апарату державного управління, покращення його діяльнос-

ті пов'язана з реформою і створенням ефективної державної служби. Державна служба стала найважливішим організаційно-правовим засобом формування та функціонування державного апарату.

Якщо державну службу розглядати як професійну, практичну діяльність із здійснення завдань і функцій держави в конкретному державному органі, то обов'язки і повноваження визначаються конкретною посадою, що є в структурі відповідного органу. Організаційна структура органу виконавчої влади саме і розпочинається із встановлення посад, якими наповнюється певна організаційна ланка системи відповідного органу. Посада, як це передбачено чинним законодавством, є основною структурною одиницею державного органу. Запровадження посади, визначення відповідно до неї прав, обов'язків, повноважень, які безпосередньо пов'язані з реалізацією компетенції державного органу, – це основа, первинна ланка державного органу чи його структурного підрозділу. Кожна державна посада створюється у розпорядчому порядку і є однією з основних категорій державної служби, державно-службових відносин.

Звідси випливає, що посада є комплексом повноважень, які покладаються на певну особу, щодо виконання частини функцій державного органу, визначає місце і роль службовця в управлінській структурі, є первинним елементом структури відповідного органу [2; 3].

Аналіз питань, що стосуються структури і штатів державних органів та їх апарату, дає можливість визначити їх зв'язок та вплив одного із компонентів на інший. Посада, як первинний елемент структури державного органу та його апарату, встановлюється правовим актом, в якому визначається коло службових повноважень, закріплених за посадою, що знаходить своє відображення (закріплення) у структурі і штатному розписі державного органу, які також затверджуються як правовий акт відповідним вищим органом чи його керівником. Структура і штати державних органів розпочинаються з посади і закінчуються посадою незалежно від їх рівня. Посада завжди буде первинним елементом будь-якої організаційної державної структури.

Державні службовці перебувають на державній службі, діють за дорученням держави, від імені державних органів (міністерства, місцевої державної адміністрації) відповідно до своїх службових повноважень [4, с. 117]. Обов'язки і права державних службовців походні від компетенції органів, у штатах яких вони перебувають.

Особливості державних службовців виявляються насамперед у тому, що у своїй діяльності вони виражають волю та інтереси

народу, служать йому. Головна функція службовців полягає в реалізації завдань держави щодо забезпечення прав і свобод громадян, ефективного управління державними справами, у зміцненні законності, піклуванні про розвиток економіки, культури, про всебічний розвиток особи, у сприянні активнішої участі громадян в управлінні.

В юридичній літературі немає одностайності щодо визначення поняття посади. В. М. Манохін писав, що державно-службова посада – це частина організаційної структури державного органу (організації), відособлена і закріплена в офіційних документах (штати, схема посадових окладів та ін.), з відповідною частиною компетенції держоргану (організації), надана особі – державному службовцю з метою її практичного здійснення [5, с. 72]. В основу наведеного визначення покладена характеристика посади як первинного осередку державного органу, наділеного частиною його компетенції. Г. І. Петров під посадою, передбаченою штатним розписом, розуміє офіційно встановлений комплекс обов'язків і відповідних їм прав, що визначають місце і роль службовця (працівника) у державному або громадському органі, на підприємстві, в установі, організації. Посада включає в себе частину компетенції даного органу [6, с. 159]. У такому випадку посаду розуміють як вираз комплексу прав та обов'язків особи. Одночасно підкреслюється і той факт, що вона включає частину компетенції органу. Інші автори при розгляді поняття посади наводять ці визначення в різних інтерпретаціях, відзначаючи переваги тих чи інших елементів визначення. У низці робіт підкреслюється вплив на формування і характеристику посад структури, функцій і штатів органу управління, що, на наш погляд, є обґрунтованим [7, с. 28]. Кадрова структура апарату органів державного управління не може розглядатися поза зв'язком з їх структурою, штатами, функціями і компетенцією службовців цих органів. Службовців завжди добирають на конкретні посади. Посада визначає роль службовця у відповідному органі, відображає зміст його діяльності, дає уявлення про основні вимоги, що ставляться посадою до працівника. Слід, звичайно, враховувати, що наведені положення щодо визначення посади були зроблені в 70-х роках минулого сторіччя.

Загальною підставою для кар'єри є прагнення людини досягти становища, яке дало б їй можливість найбільш повно задовольнити свої потреби. Тобто кар'єру можна розглядати як цілеспрямований процес ефективного освоєння людиною основних сфер середовища її життєдіяльності: сімейної, трудової, рекреаційної тощо. Динаміка соціально-економічного становища, статутно-рольові характеристики, форми соціальної актив-

ності особистості в сукупності характеризують динаміку життєвого просування людини.

У сучасній політико-правовій науці поняття «службова кар'єра» вживається як у широкому, так і у вузькому значеннях. У широкому – як професійне просування, зростання, етапи сходження до високого рівня професіоналізму, досягнення визнаного професійного статусу; у вузькому – як посадове просування, досягнення певного соціального статусу, обіймання певної посади. Видається доцільним розглядати службову кар'єру все-таки у широкому значенні, оскільки неможливо звужувати настільки містке поняття лише до обіймання певної посади.

Варто наголосити, що важливою особливістю кар'єри є те, що вона за своєю суттю стратегічна, оскільки її зміст полягає у просуванні людини в своє гіпотетичне (сімейне, службове) майбутнє. Слід зазначити, що розвиток кар'єри службовця проходить нелінійно, стратегічною метою управління нею стає сам процес просування у бажаному і можливому напрямі або ж у його розгалуженнях [8, с. 168–169]. Звичайно, не є доцільним звужувати дослідження службової кар'єри лише до обіймання певної посади, проте саме посада є її основною складовою.

Вирішення проблем стосовно категорій посад державних службовців пов'язується з особливостями проходження державної служби, органами (їх завданнями, функціями, повноваженнями), де вона здійснюється, та ін. Посада державної служби (державна посада) завжди створюється для виконання певних функцій та вирішення конкретних завдань.

Конституція України не наводить поняття державної посади. По-різному тлумачиться термін «посада» і в законах та науковій літературі. Закон про державну службу визначає посаду як визначену структурою і штатним розписом первинну структурну одиницю державного органу та його апарату, на яку покладено встановлене нормативними актами коло службових повноважень. Законодавче закріплення поняття посади має важливе теоретичне і практичне значення, оскільки воно отримало характеристику з організаційної і юридичної (правової) точок зору.

З організаційної точки зору посада характеризується тим, що встановлюється державою (компетентним органом), включається у штатний розпис (входить до єдиної номенклатури посад), є первинною одиницею державного органу чи його апарату, за якою закріплюються певні повноваження, які визначаються, крім штатного розпису, структурою органу і є досить стабільними (постійними). Цим визначаються роль і місце особи, яка займає посаду в системі державного управління.

Таким чином, посади, з одного боку, визначають персоналізацію управлінських функцій, відповідальності, розподілу праці, а з іншого – їх уніфікацію, яка допомагає вирішувати питання професіоналізації апарату. Цим забезпечується ефективність добору і розстановки кадрів, організації їх праці, стимулювання, вдосконалення структури апарату державних органів.

Список літератури: 1. Про державну службу : закон України від 16 груд. 1993 р. № 3723-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 52. – Ст. 490. 2. Кисіль Л. Є. Поняття посади та посадової особи у змісті інституту державної служби / Л. Є. Кисіль // Державне управління: теорія та практика. – К. : Юрінком Інтер, 1998. – С. 189–195. 3. Кисіль Л.Є. Поняття «посадова особа» у правовій науці і законодавстві / Л. Є. Кисіль // Державна служба: організаційно-правові основи і шляхи розвитку / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К., 1999. – С. 121–128. 4. Советское административное право : учебник / под ред. Р. С. Павловского. – К. : Вища шк., 1986. – 416 с. 5. Манохин В. М. Советская государственная служба / В. М. Манохин. – М. : Юрид. лит., 1966. – 196 с. 6. Петров Г. И. Основы советского социального управления / Г. И. Петров. – Л. : Изд-во Ленинград. ун-та, 1974. – 292 с. 7. Вишняков В. Г. Структура и штаты органов советского государственного управления / В. Г. Вишняков. – М. : Наука, 1972. – 278 с. 8. Чернецька Г. Службова кар'єра державного службовця / Ганна Чернецька // Зб. наук. праць Укр. акад. держ. упр. при Президентів України. – 2000. – Вип. 2. – Ч. III. – С. 166–173.

Надійшла до редколегії 24.12.2010

Уточнено поняття должности как основной составляющей служебной карьеры через призму государственно-служебных отношений, определено ее сущность и содержание.

The notion «position» as a basic component official career in the light of state and official relations is specified; its essence and content are defined.

УДК 343.9

П. В. Мельник

ДЕТЕРМІНАНТИ ВИНИКНЕННЯ РИЗИКІВ ПРОФЕСІЇ У СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ

Особливу увагу приділено соціальній сутності ризиків професії у соціально-трудоуних відносинах.

Проблема ризиків професії у соціально-трудоуних відносинах є досить *актуальною*, враховуючи перехідний характер ринкових відносин та складність формування ринкової економіки в Україні і соціального захисту працівників. Крім цього, звертаючи увагу на значну криміногенну ситуацію, пов'язану з нещасними випадками на виробництві, важливим є дослідження та визначення основних детермінантів виникнення ризиків у со-